

Primljen 21. 05. 2005.
Prihvaćen 22. 05. 2005.

**ZNANSTVENI SKUP „POLJSKA I HRVATSKA U
SREDNJOJ EUROPI”
(EUROPSKA INTEGRACIJA U PROŠLOSTI I
BUDUĆNOSTI)
BIELSKO-BIAŁA, 11.–13. SVIBNJA 2005.**

Neda Pintarić

Filozofski fakultet, Zagreb

U organizaciji Katedre opće lingvistike i Metodologije humanističkih istraživanja (Katedra Językoznawstwa Ogólnego i Metodologii Badań Humanistycznych), a pod pokroviteljstvom Tehničko-Humanističke Akademije Sveučilišta u Bielsko-Białoj (Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej) i Udruge „Južni institut” (Stowarzyszenie „Instytut Południowy”) odvijao se od 11. do 13. svibnja 2005. godine zanimljiv znanstveni skup pod naslovom „**Poljska i Hrvatska u Srednjoj Europi**”. (**Europska integracija u prošlosti i budućnosti**). Skup je osmislio i vodio **dr. sc. Piotr Źurek**, povjesničar koji se dugo godina bavi hrvatsko-poljskim kulturno-povijesnim odnosima.

Skup su u svečanoj auli Skupštine grada Bielsko-Biała pozdravnim govorima otvorili poljski sveučilišni i državni visokodostojnici: rektor Tehničko-Humanističke akademije, **prof. Marek Trombski**, predsjednik udruge „Južni institut” i zastupnik u poljskome Sejmu, **Jacek Falfus**, zatim dekan Društvenog i humanističkog fakulteta, **prof. Ivona Nowakowska-Kępna** te gradonačelnik mjesta Bielsko-Biała, **Jacek Krywult**.

Nakon toga sudionike skupa pozdravili su počasni gosti: veleposlanik RH, **Nebojša Koharović**, ministar znanosti i informatizacije, **Michał Kleiber** te veleposlanik i zamjenik direktora Ministarstva vanjskih poslova Odjela za Europu, **Jerzy Chmielewski**.

Slijedila su tri zanimljiva referata. **Tihomir Cipek** iz Zagreba govorio je o politikama identiteta u Europskoj Uniji i potrazi za legitimitetom. **Jerzy Marek Nowakowski** u svom je referatu upozorio na opasnost utjecaja Rusije na energetska politiku zemalja Srednje Europe. Radni dio plenarne sjednice zaokružio je **Piotr Źurek** opsežnim referatom o povijesti poljsko-hrvatskih odnosa u europskome kontekstu. Osvrnuo se na povijesne dokumente o postojanju Bijele Hrvatske na terenu današnje Malopoljske te je ukazao na zajedničke poljsko-hrvatske vladare u prošlosti, na zajedničku antitursku koaliciju i suradnju hrvatskih znanstvenika i crkvenih poglavara s poljskim vladarima, plemićima, književnicima i znanstvenicima. Nazočni povjesničari začudili su se koliko je bogata bila suradnja Poljaka i Hrvata u prošlosti, pa sve do danas. Osim svima poznatih polonofila kao što su bili Benešić i Frančić, tvorci hrvatsko-poljskih rječnika kojima se služimo do danas, spomenula bih npr.

da je poljski lingvist Andrzej Kucharski 1829. utjecao na Ljudevita Gaja oko pravopisa, da je J. J. Strossmayer imao dobre kontakte s Poljskom te je trebao organizirati oružje za poljski Siječanjski ustanak, a da je ban Josip Jelačić 8 godina služio u vojsci u poljskom dvorcu u Łańcutu. Na kraju je Piotr Żurek zaključio da su pravi poljsko-hrvatski odnosi uslijedili tek 1991., nakon priznanja Republike Hrvatske kao posebne države. U raspravi su poljski povjesničari pohvalili ovaj referat, a Jerzy Chmielewski, koji je dugo godina bio veleposlanik Republike Poljske u Zagrebu, otkrio nam je tajnu koju je nosio u sebi kao državni prevoditelj u doba NR Poljske. Naime, 1980., poslije Titove smrti, jugoslavenske su vlasti poslale Milku Planinc u Poljsku da pregovara oko primanja Jugoslavije u Varšavski pakt. Na sreću, političari Sovjetskoga Saveza nisu se s tim složili.

U stanci za kavu pregledali smo malu izložbu o ljepotama Hrvatske koju je postavio Hrvatski centar za turističke informacije (Narodowy Ośrodek Informacji Turystycznej Republiki Chorwacji) sa sjedištem u Varšavi (info@chorwacja.home.pl). Poslije plenarne sjednice direktor Centra, **Bojan Baketa**, prikazao je kratak turistički film o ljepotama Hrvatske i to je bio dobar početak osnivanja Društva za poljsko-hrvatsku suradnju (Towarzystwo Na Rzecz Współpracy Polsko-Chorwackiej).

Tvornica „Podravka” u Poljskoj potpomogla je svečanu večeru u Skupštini grada Bielsko-Biała na kojoj su se sudionici bolje upoznali.

12. i 13. svibnja rad skupa nastavio se u poljskom zimovalištu i šleskom skijaškom centru Szczyrku (Ščirk), u hotelu *Zacisze*, uz novčanu pomoć „Podravke”. Radilo se aktivno u tri sekcije: povijesnoj, književnoj i jezičnoj.

Jezičnu sekciju otvorila je dekanica **Iwona Nowakowska-Kępa**, a predsjedavali su: Dragi Stefanija iz Bielsko-Białe, Neda Pintarić iz Zagreba, Agnieszka Spagińska-Pruszk iz Gdańska, Władysław Kryzia iz Katovica i Ernst Barić, mađarski Hrvat iz Pečuha.

Prvi referat pod naslovom *Poljsko-hrvatske jezične poveznice* održala je **Neda Pintarić**. Govorila je o jezičnom, onomastičnom, kulturnom i povijesnom značenju bijele boje, postojeće između ostaloga i u dvostrukoj sastavnici imena grada domaćina, grada koji je nastao sastanjem dvaju gradova, Bielska i Białe (tj. u prijevodu: Bjelska i Bijele). Grad je smješten na rijeci Bijeloj (Biała), a u poljskoj je toponimiji više naziva *Bjelsk* i *Bjelsko* te toponima *Biała*, što se može usporediti i s hrvatskim toponimima mjesta *Bijela*, *Biograd*, *Bjelovar*. Bijela boja sastavnica je poljske i hrvatske zastave, a ima i mnoga semantička značenja: *svjetlo*, *sjaj*, *svitanje* te se u oba jezika nalazi u brojnim sintagmama i frazemima s emotivno pozitivnim konotacijama. Autorica otkriva zašto se Bijela Hrvatska (iz II. st. pr. n. e.) nazivala još i Velika Hrvatska. Naime, u perzijskome jeziku bijelom se bojom označavala zapadna strana svijeta, a bijela boja bila je i sinonim za velikane, bana i dobroga boga Ormuzda u zaratustrijanskoj vjeri. Svi toponimi s imenom bijele boje nalaze se zapadno od Perzijskoga carstva.

Agnieszka Spagińska-Pruszk govorila je o sociolingvističkom aspektu identiteta hrvatskoga jezika u procesu globalizacije i europske integracije koji ćemo zbog važnosti prevesti i objaviti u sljedećem broju ovoga časopisa.

Władysław Kryzia iz Katovica u referatu *Regionalni jezici u Poljskoj i Hrvatskoj (Języki regionalne w Polsce i Chorwacji)* uspoređivao je kajkavski i kašupski. Dok je kašupski jezik

postao normiranim književnim jezikom Kaszuba, etničke grupe na sjeveru Poljske koja sebe smatra Poljacima, dotle je kajkavski dijalekt kojim se služe razne etničke grupe (Zagorci, Međimurci, Podravci, Prigorci, Gorani, Gradišćanski Hrvati) i nije se još formirao kao normativan književni jezik iako ima pisanu književnost.

Tatjana Pišković iz Zagreba na zanimljiv je način znanstveno prikazala oblike govornih činova u Krležinu djelu „U agoniji”.

Barbara Popiolek s Jagellonskoga sveučilišta u Krakovu uspoređivala je hrvatsku znanstvenu terminologiju u ogledalu drugih slavenskih jezika, poglavito u odnosu na slovački i češki.

Barbara Žurek iz Katovica govorila je o ideji regionalizma u suvremenoj Europi na primjeru kajkavskog i šleskog dijalekta. Regiju je definirala kao zemljopisni pojam, zatim kao etničke, povijesne, etnografske i sociokulturne elemente važne njezinim stanovnicima te kao emocionalan odnos prema zajedničkoj prošlosti i jeziku ljudi koji žive na području jedne regije. Regija Šlezije nije jedinstvena. Dijeli se na Gornju i Donju Šleziju (Górny i Dolny Śląsk), na Śląsk Cieszyński i Opolski te na Zaolzie kao pokrajinu u Češkoj gdje žive Šležani. Isto tako ni regija kajkavskoga dijalekta nije jedinstvena. Dijeli se na južne pokrajine (Križevci, Gorski Kotar) te velik broj govora u sjevernom dijelu Hrvatske, što znači da dodiruje sredozemni i srednjoeuropski prostor različitih kultura i pisama. Dok se poljski razgovorni jezik temelji na književnom poljskom jeziku, kajkavski je razgovorni jezik temeljen na seoskoj staroj kajkavštini i novijoj gradskoj kajkavštini (varaždinskoj, zagrebačkoj, križevačkoj, koprivničkoj itd.). Prijevodom Shakespeareovih soneta na kajkavski stvara se standardni kajkavski jezik, prema mišljenju autorice.

Šleski dijalekt bio je administrativni jezik Prusa u kojemu se miješao zapadni germanski i sjeverni slavenski subdijalekt pa se stvorio germansko-slavenski pidžin. Slično je bilo i sa zagrebačkim kajkavskim kojim je govorilo plemstvo. 1526. Śląsk je pao pod Austro-Ugarsku, a kasnije je pripao Prusima. Poslije I. svj. rata bio je samo dio Šlezije vraćen Poljskoj, a tek je 1945. vraćen u cjelini. Danas je šleski govor prihvaćen negativno jer svjedoči o neobrazovanosti. Obrazovani ljudi traže čiste oblike, tj. odvojen šleski kao poljski govor, a ne miješan s njemačkim leksemima. Šleski dijalekt, kazala je autorica, pripada obiteljskoj sferi i ne ulazi u javnost iako se na njega prevode književna djela i pišu o njemu rječnici.

Na sličnu je pojavu nepoželjnosti miješanja dijalekata i književnog jezika ukazao mađarski Hrvat, **Ernst Barić** iz Pečuha koji je govorio o manjinskim jezicima i prekograničnoj suradnji u kontekstu europske integracije. Mađarski Hrvati uče hrvatski književni jezik kojim se govori u Hrvatskoj i vrlo strogo i negativno ocjenjuju školovane govornike ako uporabe svoj dijalekt u javnom diskurzu. U Hrvatskoj se takvu osobu ne smatra neobrazovanom i čak se može reći da neki javni djelatnici namjerno žele da se u njihovom govoru zna odakle potječu. Zagrebački govor širi se preko televizijskoga centra po cijeloj Hrvatskoj, što dovodi do nastajanja jezičnih inovacija koje su se do nedavno smatrale pogrješicama, a neke od njih i danas se drže nepravilnima. Vrijeme će pokazati kako će se razvijati i mijenjati norma hrvatskoga jezika.

Slovakinja **Anna Perdochová-Sklarova** lektorica je na sveučilištu u Bielsko-Białej pa je sudjelovala u radu s referatom o slovačko-hrvatskim odnosima i njihovu utjecaju na oba

naroda. Navela je da ima 2000 zajedničkih riječi, zbog čega neki smatraju da je slovački južnoslavenski jezik. U Atlasu slovačkoga jezika br. 3 znanstvenici kao Ramovš, Bobek, Ondruš i drugi dokazuju ipak njegovo zapadnoslavensko podrijetlo, ali i veliku sličnost s hrvatskim jezikom zbog genetske srodnosti i zajedničke prošlosti. Autorica navodi sličnosti u tvorbi riječi (isti sufiks -ica), u posuđivanju iz njemačkoga jezika (npr. *vanjkuš*), ali i razlike koje do zablude dovode u tzv. varavim riječima (zradni slova), odnosno u međujezičnim homonimima (poljski slavist E. Tokarz zove ih jezičnim zamkama, *pułapki językowe*). Autorica na kraju daje važan podatak da se na internetskom pretraživaču *Google* mogu dobiti informacije o hrvatsko-slovačkim jezičnim sličnostima te o raznim znanstvenim skupovima u Hrvatskoj i Slovačkoj.

Dragi Stefanija, lektor makedonskog jezika u Bielsko-Białej, pledirao je za promjenu termina *jezik biznisa* u termin *nacionalni jezik u biznisu*, pa tako treba postojati poljski jezik u biznisu, hrvatski jezik u biznisu i sl. U hrvatskome već postoji naziv *hrvatski poslovni jezik*, ali Stefanija smatra da je bolje reći *hrvatski poslovni jezik u biznisu* jer, kaže on, nema učiteljskog ni vojničkog jezika, zašto bi onda postojao jezik biznisa. Postoji samo pojedini nacionalni jezik u biznisu, zaključuje autor.

Mihaela Matešić iz Rijeke studiozno je i pregledno izložila razliku između dva tipa pravopisa, ilirskoga sveslavenskoga i ortoepškoga svehrvatskoga, kako je to bilo zadano u naslovu. Za razliku od Vukove krilatice *piši kako govoriš*, pravopisno morfonološko načelo poznato u kajkavaca prije Iliraca glasilo je: *govori za uši, piši za oči*. Dok su zagrebačka i riječka filološka škola nastojale pravopis približiti ostalim Slavenima, pravopis NDH nastojao ga je udaljiti od srpskoga. U referatu se spominjao pravogovor jata za koji je bio u Gaja i Babukića dopušten izgovor po želji, a pisanje kao *ie/je*. Zatim se govorilo o slogotvornom *r* s popratnim vokalom koji se ne izgovara, a u kajkavskoj je tradiciji bilo pisano kao *er*, u dalmatinskoj pak kao *ar*.

Mlade znanstvenice, doktorandice Varšavskoga sveučilišta, **Zofia Niemyska** i **Ilona Świtkowska** duboko su ušle u kognitivnu gramatiku opisujući konceptualizaciju *straha* u poljskom i hrvatskom jeziku. Strah se može shvatiti kao metafora prostora kojom se obuhvaća širina, dubina, visina, dužina; u strahu se možemo pogrbiti ili ukočiti, strah se može vidjeti u očima, osjećati u srcu (polj. *mieć strach w sercu, w duszy*), može se komu uliti strah u kosti. Strah može ići iz centra (*strah se razbuktao, raspaliti strah*), on se može prikazivati kao kontejner iz kojega je teško izići, pa tako *živimo u strahu, strah nas steže* (polj. *głęboki strach, strach ścisła gardło, strach ogarnia*). Strah se *vidi, nazire, skriva* (polj. *dostrzec strach*), može biti trodimenzionalan (*nešto produbljuje strah; coś pogłębia strach*), strah je kao voda, nadire, ulijeva se, preplavljuje koga, širi se u valovima. Strah nas može pritiskivati, može biti *lekki* (lagan) ili težak, velik ili malen. Kad su doktorandice počele govoriti, osjećale su da *strah dolazi*, a kad su završile, *strah je nestao, otišao*.

O razumijevanju-znanju u udžbeniku Hrvatskoga poslovnog jezika govorili su **Ilija Antunović** i **Wojciech Gorczyca** iz Bielsko-Białej. Razumijevanje su definirali kao sposobnost konceptualizacije u jeziku, djelovanju, slikovitosti i situaciji, a interpretacija je prema njima prilagodba jezičnih znakova prema nastaloj situaciji. Zatim dolazi do razlikovanja struktura. Proces pamćenja važan je za razumijevanje i stvaranje operacionalnoga znanja. Autori su

pamćenje podijelili na deklarativno, proceduralno i operativno, u skladu sa suvremenim dostignućima u psihologiji.

Liliana Miodońska-Rączka iz Bielsko-Białe imala je zapažen jezično-povijesni referat u kojemu je pratila razvitak hrvatskoga jezika od Gajeva Ilirskog pokreta, preko Bečkoga dogovora 1850. kada pobjeđuju Vukovci, pa nametanja trojnoga naziva srpsko-hrvatsko-slovenački jezik od 1927., zatim puritanskoga hrvatskoga jezika u NDH. Nadalje, autorica je govorila o Novosadskome dogovoru nakon kojega je nastao dvojni termin srpsko-hrvatski kao jedan jezik s 2 izgovora, ekavskim i ijekavskim, navela je Deklaraciju o jeziku, citirala je 10 teza o hrvatskome jeziku, što je bio politički manifest Dalibora Brozovića 1971. o posebnosti hrvatskoga književnog jezika. Autorica je zatim spomenula 1986. godinu kada se Zagrebačkim dogovorom ponovno željelo ujediniti hrvatski i srpski jezik. Od 1990. godine napokon hrvatski jezik postaje samostalan.

U Haagu su, kako navodi autorica, smislili novu složenicu za bosanski, hrvatski i srpski - Box (**B**osnian, **C**roatian, **S**erbian), ali ipak postoji svijest da su to različiti jezici.

Hrvatski i poljski znanstvenici izmjenjivali su svoje referate i na druge dvije paralelne sekcije, književnoj i povijesnoj. S Filozofskog fakulteta u književnoj su sekciji izlagale **Marinela Aleksovski** s *Croaticuma* i **mr. sc. Đurđica Čilić-Škeljo**, asistentica za poljsku književnost. Marinela Aleksovski uspoređivala je pjesmu *Mačka* poljske nobelovke, Wisławe Szymborske, u poljskome prepjevu pokojnoga polonista Zdravka Malića, a Đurđica Čilić-Škeljo pokazala je svoj stručni rad na poljsko-hrvatskoj književnoj bibliografiji.

Na povijesnoj sekciji također je sudjelovalo više hrvatskih povjesničara iz Zagreba i Dubrovnika koji su pred poljskim kolegama morali braniti poprilično falsificiranu hrvatsku povijest, naročito suvremenu, od 1990. godine.

Znanstveni skup „Poljska i Hrvatska u Srednjoj Europi” približila je znanstvenike oba naroda i omogućila im bolji uvid u poljsko-hrvatske društvene i povijesne veze koje se ujedinjuju preko kontrastivnih jezičnih istraživanja jer se do povijesnih i društvenih odnosa najbolje dolazi preko jezika i izravnih bliskih osobnih kontakata. Na skupu je zaključeno da je Srednja Europa važan činitelj, kako za europske integracije, tako i za očuvanje posebnosti i tradicije njezinih pojedinih naroda, među njima Hrvata i Poljaka.

